

1. HEZKUNTZA ITUNEI DARIZKIEN BETEBEHARRAK HOBETO KONTROLATZEKO BEHARRIZANA

Konstituzio Auzitegiak zehaztu duen bezala, hezkuntzarako eskubideak bere barnean prestakuntza dimentsioa hartzen du, betiere askatasunerako eskubidearen oinarritzko edukiaz gain. Hori dela eta, botere publikoek eskubide horren eragingarritasuna bermatzeko ahaleginak egin behar dituzte hezkuntzaren oinarritzko mailetan, Konstituzioaren 27.4. artikulua aintzatesten dituen betebeharrak eta dohaintasun baldintzen arabera.

Prestakuntzaren aldetiko helburu hau garatzeko asmoz, botere publikoek aplikatu ditzakete, konstituzio manu horren 5. idatz-zatian (27. artikulua) aipatzen diren planifikazio lanabesez gain, legeek zehaztu edo ezarritako beharkizunak betetzen dituzten hezkuntza zentroak finantzatzera bideratutako diru-laguntza publikoak. Ildo honi jarraituz, honako hau ikus dezakegu: Auzitegi Konstituzionalaren uztailaren 10eko 86/1985 epaia.

Legegile konstituzionalak, hezkuntzarako eskubidea aintzatestean, zentro pribatuaren partaidetza bilatu du, nahitaezko mailetan hezkuntzaren doakotasuna eta unibertsaltasuna ziurtatu eta, ahal den neurrian, botere publikoek sortutako hezkuntza zentroez bestelakorik aukeratzeko eskubidea bermatu ahal izateko.

Hezkuntza itunak dira, hain zuzen ere, derrigorrezko heziketa doakotasun erregimenean eman nahi duten zentro pribatuak dituzten tresna juridikoak, betiere hezkuntzarako eskubidea arautzen duen uztailaren 3ko 8/1985 Lege Organikoak xedatzen duenaren arabera.

Jakina denez, itun sistemaren bitartez hezkuntza administrazioek konpromisoa hartzen dute doakotasun baldintzetan ematen den heziketa bermatzeko fondo publikoak eman daitezkeen. Helburu honi jarraituz, irakasleen soldatei dagozkien zenbatekoak (enpresak gizarte segurantzari eman beharreko kotizazioak barne) eta bestelako gastuak (administrazioaren zein zerbitzuen langileenak) oso-osorik finantzatzea ezartzen da, bai eta benetako inbertsioak mantentzeko eta zaintzeko gastu arruntak ere.

Elkarrekikotasunari jarraituz, itundutako zentro pribatuak dituzten titularrek itunaren xedea diren heziketa gaiak dohainik emateko betebeharrak hartzen dute. Horretara, eskolako jarduera osagarriak, eskolaz kanpoko jarduerak eta eskola zerbitzuak borondatezkoak izango dira eta ez dute irabazasmorik izan beharko.

Zehatzago, estatu mailako arautegia (urriaren 20ko 1964/1995 Errege Dekretua) izanik ere, eskolako jarduera osagarritzat jotzen dira zentroek dohainik ematen dituztenak, betiere ikasleek eskola barruan nahitaez egon behar duten ordutegiaren barruan; horrela, eskolako jardueraren osagarria izango dira eta bertan talde, ikasturte, ziklo, etapa edo maila bereko ikasle guztiek parte hartu ahal izango dute. Eskolako jarduera osagarrien kontura ikasleei zerbait kobratu ahal izateko, hezkuntza administrazio eskudunak beharrezko baimena eman behar izango du.

Beste alde batetik, eskolaz kanpoko jardueratzat hartzen dira zentroko ikasleei goizeko ekitalditik arratsaldeko ekitaldira bitartean, bai eta ordutegi horren aurretik edo ostean ere, zuzentzen zaizkienak. Jarduera hauek ezin dute euren barruan hartu ikasturte bakoitzeko heziketa programazioan sartzen den edukirik eta ezin dira ebaluazioaren oinarritzat hartu ikasleen hezkuntza ondorioetarako. Zentroko eskola kontseiluak onetsi behar ditu beharrezko kuotak, bai eta horrela jakinarazi ere hezkuntza administrazioari.

Azkenik, zentroetako zerbitzu osagarritzat hartzen dira ondoko hauek guztiak: jantokia, eskolara joateko garraioa, medikuen edo psikopedagogiako bulegoa edo antzeko izaerako beste edozein. Hezkuntza administrazioek ezarri behar izaten dute zerbitzu horietako kuotak onesteko prozedura. Bai azken kuota horiek bai eskolaz kanpoko jarduerari dagozkienek lagun dezakete instalazioei eusten edota horiek hobetzen.

Itun sistemaren funtzionamendu egokia ziurtatu eta bermatu nahi duen amaiera edo azken ohar modura, LODEk ohartarazten du doakotasun printzipioaren kontra jotzen duten eskolak ematea ez-betetzat hartu behar dela; horrela, horrek ituna deuseztatzea ekar lezake, errepikatzen bada.

Hezkuntza itunen sistemari buruzko laburpen honen bitartez, azpimarratu gura izan dugu, behinik behin legezko osaketari dagokionez, elkarrekiko betebeharren sistema orekatu edo konpentsatu modura aurkezten dela eta horren benetako kontrola edo fiskalizazioa ez dela korapilatsuegia.

Edozein kasutan ere, aitortu beharra dago erakunde honek tramitaturiko kexa batzuen errealitatea noiz edo noiz ez datorrela bat oraintsu egin dugun deskripzio tekniko honekin. Egia esan, itundutako zentroetan eskolaturiko ikasleen gurasoek, behin baino gehiagotan, eskatu dute Arartekok esku hartzea, betiere hainbat kantitate kobratu direlako eta horiek bat ez datozelako hezkuntza zentro hauen jarduerak jorratu beharreko doakotasun araubidearekin. Salaketa horietan euren beldurra iradokitzen zuten, kuota horiek ez ordaintzeak eraginen bat izan lezakeelako hezkuntza jardueran, bai eta euren seme-alaben errendimendua ebaluatzeko moduan ere.

Gai honi dagokionez, hau da, itunaren doakotasun araubidearekin bat ez datozen kantitate hauek kobratzeko erantzukizuna ikastetxeak berak hartzen duenean, errazagoa da hezkuntza administrazioak kontrolerako ekintzaren bat planteatzea. Ekintza hori, jakina denez, itunaren baldintzak berriro ezartzera bideratuta dago. Horrela bada, itundutako hainbat ikastetxe ezarritako betebeharrak ekonomikoak ez badagozkie onetsitako zerbitzu osagarriari edo eskolaz kanpoko jarduerari edo, nahiz eta behar bezala egokitu, eskakizunek jotzen badute ekarkin ekonomiko horiek izan behar duten izaera boluntarioaren edo irabazasmorik gabekoaren kontra, zeharo arrazoizkoa da hezkuntza agintaritzek zuzenean esku hartzea, betiere itunaren doakotasun araubidea berrezarri eta bermatzeko asmoz.

Esku-hartze hauen adibide gisa, erakunde honek tramitaturiko 701/96 kexa espedientea aipatuko dugu; horri buruzko gorabeherak Legebiltzarrerara bidalitako 1997ko urteroko txostenaren hezkuntza arloko laburpenean jasotzen dira (149. orrialdea). Horretan, Donostiako ikastetxe pribatu itundu batean OHOk ikasketak egiten ziharduen ikasle baten aitak planteatu zuen kexa. Bertan salatzen zuen Hezkuntzako Lurralde Ordezkaritzak izandako jarrera, betiere zentroaren izaera itundukoari ez zegozkion hainbat diru kopuru kobratzeagatik –funtzionamendu kuoten kontzeptu modura– jarritako erreklamazio bati erantzun ez zitzaiolako. Kexaren dokumentazioaren barruan ikastetxeko zuzendaritzaren idazki baten kopia ageri zen eta bertan aitortzen zen kontzeptu hori

(funtzionamendu kuotak) zela-eta eskatutako kantitateak ez zegozkiela, ez kasu guztietan behinik behin, eskolaz kanpoko jardueratzat har zitezkeen jarduera motei. Era berean, asko dira judizioko pronuntziamentuak gai honen inguruan; besteak beste: Auzitegi Nagusiaren 1999-01-28ko epaia.

Aitzitik, beste batzuetan, ikastetxeekin nortasun loturarik ez duten erakundeen jarduerak nabarmen zailtzen dute itundutako ikastetxeei exiji dakiekeen doakotasun araubidea kontrolatzea; era berean, horrek guztiak aldarazten du gurasoek hezkuntza itunari darion doakotasunari buruz duten pertzepzioa ere.

Azken errealitate honen adibide modura, Bizkaiko zentro itundu batean gertatu berri den kasu bat aipatuko dugu; izan ere, bertan ikasleen guraso elkarteak (IGE) kuota zehatz baten ordainketa exijitzen du “*ekarpen osagarri*” modura. Kexa bultzatu duen pertsonak Ararteko erakundean salatu du kuota horien ordainketa behin eta berriz exijitu izana (nahiz eta hasieratik ez ordaintzeko borondatea azaldu), bai eta, bere iritziz, zirkunstantzia honek alabaren hezkuntza errendimendua ebaluatzeko izan duen eragina ere.

Kexa jarri eta gero izandako lehendabiziko balorazioan, erakunde honek herritar honi jakinarazi behar izan zion ikasleen guraso elkarteek, nortasun juridikoa duten elkarte modura, ahalmenu dutela egokitzat jotzen dituzten ekarpenak kobratzeko. Jakina, ekarpen horiek, eskola-jarduerari dagozkionean, borondatezkoak izan behar dute, hezkuntza zerbitzuetako itun araubidean eraginik izan ez dezaten. Halaber, ekarpen horien helburua IGEn irabazasmorik gabeko jardueretarako izango dela zehaztu beharra dago.

Hona ailegatuta, azpimarratzekoa da IGEEtan parte hartzea, betiere, borondatezkoa dela. Horren bitartez, agerian jarri gura dugu indarreko legezko antolamenduak ez dela zeharka finantzatzeko biderik babesten eta horrelakorik gerta litekeela, baldin eta, heziketaren doakotasuna aitortu ostean, IGEEtan derrigorrean parte hartzeko modua ahalbideratuko balitz, nahitaezkoak diren kuotak ezartzeko asmoz.

Edozelan ere, salaturiko kasuan zera gertatu zen (hasierako balorazio hori gorabehera): kexa egileak emandako beste zehaztapen batzuek (interesatuak ordaindu gabe zituen kantitateak eskatzean, zuzendaritzako langileek parte hartzen zutela iradokitzen zutenak) Arartekoa behartu zuten Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailari espediente informatiboa abian jar zezala eskatzera. Horren ondorioz, azkenean, batzorde bakegile bat sortu da, zeinek beharrezko neurriak hartu beharko baititu itunaren gainean ikastetxe horretan sortu den arazoa konpontzeko.

Espediente informatibo hori dela-eta egindako txostenean, zenbait ondorio jaso dira, aintzat hartu beharrekoak guztiak ere, itunen sisteman izan dezaketen eragina kontuan izanik. Ondorio horiek kezka sortu digute, izan ere, baliteke jokaera batzuk eta ikastetxeen finantzaketa ulertzeko modu batzuk doakotasun araubidearekin bat ez etortzea.

Txosten honetan baieztatzen da ikasleen guraso elkarteak dela “*ekarpen osagarri*” baten kontzeptuaren bitartez zentroak ikasturtean duen defizita konpentsatzen duena, nahiz eta defizita sortu den ikastetxearen hezkuntza proiektua dela-eta sortutako gastuen ondorioz (ideiak, izaera...) eta administrazioak hezkuntza itunen arabera ematen dion modulu asignazioaren ondorioz. Halaber, aitortzen da itundutako zentroen kopuru handi batek eta, neurri gutxiago batean, zentro publikoek IGEn bidea erabiltzen dutela euren hezkuntza proiektuak edota jarduera zehatzak bi aldiz finantzatzeko.

Egia da errealitate hau berez eta bestelako ñabardurarik gabe ezin dela irregulartzat hartu. Arestian aipatu dugun bezala, ez dago oztoporik IGEek, nortasun juridikoa duten elkarte modura, ekarpenen ordainketa eska dezaten, baldin eta horiek borondatezkoak badira (horrela, ez diote eragingo itunaren araubideari) eta ekarpenok elkartearen irabazasmorik gabeko jardueretarako erabiltzen direla egiaztatzen bada.

Orobat, azpimarratu nahi dugu badakigula ondorio hauek guztiak modu errazean eta arinean erabil daitezkeela gaur egun itundutako moduluen urritasunari buruz aldarrikapen kutsuko eztabaida pizteko, itundutako zentrozen zein hezkuntza eremuko arloen aldetik (ikasleen guraso elkarteak eta abar...). Edonola ere, ez dugu horrelako eztabaidarik pizteko asmorik, eta ez daukagu eztabaida premiazkoa dela adierazten duen daturik.

Egia esan, erakunde honek ezin du arrazoitutako adierazpenik egin itundutako indarreko modulek kalitatezko gutxieneko estandarren arabera hezkuntza itunduaren zerbitzuak dakartzan kostuak ordaintzeko nahikoak diren ala ez. Gainera, gure iritziz, eztabaida honek kutsu politiko argia dauka, eta, horrenbestez, erakunde honek esku hartzeko duen eremutik kanpo dago.

Hori dela eta, hauxe da hezkuntza-administrazioak azaldutako ondorioen azterketari Arartekoak eman nahi dion ikuspegia: agerian jarri nahi du ondorio horiek garbi erakusten dutela itun sistemen berezko parametroetatik -hasieran laburtu ditugunetatik- urruntze hori.

Ildo honi jarraituz, itundutako zentroek fondo publikoen urritasuna argudia dezakete eta zirkunstantzia hori erabili bertan eskolatutako ikasleen kuoten ordainketa justifikatzeko aitzakia modura.

Beste alde batetik, hezkuntzako administrazioak egoera honen kontra jokatu edo jardun ezean, pentsa liteke kuoten ordainketa bidezko jardura dela.

Laburbilduz, ikusi ahal izango dugu hezkuntza komunitateko hainbat arlok eta, batzuetan, administrazioak berak ez dutela behar besteko indarrez jarduten, nahiz eta ikastetxeen finantzazioa benetan legeek ezarritako doakotasun araubidearekin guztiz bat ez datorrela adieraz lezaketen datu batzuk jakin. Horren aurka egin nahi dugu, hain zuzen ere, uste baitugu erakunde honen betebeharra dela geure buruari emandako legezko markotik urruntzen den bide hau salatzea.

Errealitate hori nolakoa den jakinda, eta gorago aipatu kexaren ondorioz -oraindik erabakitzeke dago nola tratatu- tramitatu den espediente informatiboari ostera ere oratuz, honako hau gertatzen da: Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailak proposatu du itundutako zentro pribatuen finantzazioa zein eskolaz kanpoko jardura osagarriak eta zerbitzukoak zehatzago erregularizatzeko arautegiak taxutzea; hori guztia, gaur egungo beharrizanen arabera gaurkotzeko asmoz.

Areago, Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailburuaren 2000ko urriaren 17ko Aginduak (Euskal Herriko azaroaren 22ko 224. Agintaritzaren Aldizkari Ofizialean argitaraturikoa) EAeko administrazioarekin hezkuntza itunak gauzatzeko agiria jendaurrean ezartzeaz gain, ondoko hau zehazten duen hamabosgarren klausula bat ezartzen du:

“Indarreko arautegiari zuzentzeko eta ikuskatzeko ematen zaizkion betebeharrak konplutuz, Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailburuaren agindu bitartez arautuko dira ondoko hauek guztiak: zentroak bere izaera itunduari buruz egin beharreko publizitatea, ikasleei kobratu beharreko kuoten

inguruko indarreko arautegia betetzen denentz ikuskatzea eta itundutakoaren arabera fondo publikoen helburua”.

Erakunde honen aburuz, ostera, itunen sistemari darion doakotasun araubidea guztiz bermatu nahi bada, ez da nahikoa arautegi bat garatzea, nahiz eta zehatza izan. Horretarako, ezinbestekoa da hezkuntzako hainbat arlok eta, bereziki, hezkuntzako agintariek edo arduradunek ausarkiago jardutea.

Berriro ere adierazi nahi dugu arautegia garatzeak, ezbairik gabe, lagun dezakeela itundutako zentroek, euren autonomia erabiltzean, erabaki ditzaketen ekimen osagarriak bideratzeko tartek argitzen eta horrek ez duela ekarri behar itunen erregimena gutxiestea edo ez betetzea.

Guztiarekin ere, agerian jarri gura dugu arautegiaren garapenak eraginkortasuna gal lezakeela, baldin eta, aldi berean, hezkuntzako arduradunen zein eskolako eremuan presentzia duten gainerako arloen benetako konpromisorik ez badago (ikasleen guraso elkarteak, irakasleak, ikasleak...), ahalik eta azkarren erantzuteko, betiere itunean sartzen ez diren zerbitzu eta gainerako jarduerak izan beharreko izaera osagarri eta borondatezkoa aldatzen denean.

Laburbilduz eta orain arte azaldutako ideien ondorio gisa, itunen araubideari darizkion betebeharrak betetzeari dagokionez, azpimarratu nahi dugu beharrezkoa dela hezkuntza arlo guztien benetako eta egiazko konpromisoa, eta, batik bat, hezkuntza administrazioarena.

Horrela bada, hezkuntza administrazioak adierazten duenaren arabera, itundutako zentroen kopuru handi batek zein hainbat ikastetxe publikok IGEak erabiltzen dituzte zeharka finantzatzeko eta emandako fondo publikoen bitartez ezin estal ditzaketen heziketa proiektu bereziei darizkien gastuak ordaintzeko; beraz, errealitate hori ikusita, beharrezkotzat jotzen dugu ikastetxeetan aurrera eramaten diren jarduerak eta zerbitzu osagarriak benetan fiskalizatzeko ahaleginak sendotzea, betiere jarduera eta zerbitzu hauek ez dutela itunen doakotasun araubidea gutxietsiko bermatzeko asmoz.

Horretarako, Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailak proposatu duen arautegitik harantzago joanda, Arartekoren iritziz, funtsezkoa da iragarpen-lan egokia egitea, baita itunpeko ikastetxeak benetan ikuskatu eta kontrolatzea ere.